

ULUS-DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ ÜZERİNE

İbrahim Uğur ERKİŞ*

ÖZET

21. yüzyılın ilk çeyreğinde mikro seviyede bölgesel olarak, makro seviyede küresel çapta; ulus oluşumları, devletlerin yaşadığı değişimler, 11 Eylül terör saldırıları sonrası oluşan ortam ve son olarak yakında zamanda Arap ülkelerinde başlayan Arap Baharı; ulus, devlet, etnisite, millet gibi kavramların ve bunların oluşturduğu yapıların gözden geçirilmesini, yenilenmesini ve/veya meydana gelen durum için bir tanımlama yapmayı ve bu tanımlamayı da tartışmayı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle ulus-devletin tarihsel gelişimi geleneksel devletler ve modern ulus-devlet başlıkları altında anlatılacaktır. İkinci bölümde ise ulus-devletin teorik çerçevesi Batıda, Yeni Kıtada ve Az Gelişmiş Ülkelerde olmak üzere üç ayrı altbaşlıkta incelenecektir. Üçüncü bölümde ise geçmişten günümüze ulus-devletin kazandığı özellikler şiddet araçlarının (tekelleştirme), toprak, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan iktidarın uygulanması, kamu bürokrasisi, otorite ve meşruiyet ve son olarak yurttaşlık başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Sonuç kısmında ise geçmişten günümüze anlatılan ulus-devletin yaşadığı dönüşüm ile ilgili olarak içinde bulunduğu durum ve geleceği konusunda bir değerlendirmeye gidilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ulus, Devlet, Ulus-Devlet, Küreselleşme

JEL Kodu: Z18

¹ Bu çalışma 2008 yılında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD’de kabul edilen “Ulus Devletin Tarihsel Gelişimi ve Geleceği” başlıklı Yüksek Lisans tezinden çıkmıştır.

² Selçuk Üniversitesi, SBMYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü

OVER HISTORICAL DEVELOPMENT OF NATION-STATE ABSTRACT

In the first quarter of 21st century locally in micro level, globally in macro level, nation formations, changes that states are going through, the environment happening after terrorist attacks in 11th September and finally Arab Spring which has recently started in Arab countries make it necessary to review, renew the concepts such as nation, state, ethnicity, nationality and the structures that they formed, and to make a definition of the situation occurred and also discuss this definition. This study examines the mentioned situation in three titles.

In the first chapter, the historical development of nation-state is explained. Held collects the evaluations of states in historical period under five main titles according to Pierson. These are traditional empires extorting, feudalism: divided authority systems, class orders, absolutist states and finally modern nation states. This ordering explains the process heading to nation state. However, when examined the original, the only geography that follows this process is today's Western Europe. Nation-state came up with modern ages in Western Europe. Since the beginnings of 16th century, it had begun being shaped and matured at the end of 18th century. It was carried to eastern societies who did not follow this process with "noble Europeans" showing themselves as models. Nevertheless, nation-state of Europe came to existence as state-nation in eastern societies. To examine the historical development one by one will be a good approach in terms of placing the idea of nation-state. It will be much more accurate to call all of the sections before modern nation states as traditional states.

In the second chapter, theoretical frame of nation-state is examined under three subtitles according to the order made by Erözden. Erözden presented such an approach: "It is possible to divide nation-state fictions showing extensity in global scale and their structures depending on this to three main groups. In the first group, there exists nation states centered Europe and around Europe. As for the second group, it is made up of nation states observed in the America continent and formed with the genocide of local people and whole replacement with immigrant population. Nation-states appeared after the second half of 20th century and formed as a result of getting out of colonialism forms the third group." Each third group has a distinctive formation in its installation and structure. As for Wicker, he puts forward the idea that the power of nation-state came from three concepts in 19th and 20th centuries. Republic Thought: It is based upon existing citizens and a public administration in a region whose boundaries are clearly defined and in whose boundaries democratic rights are valid. Capitalism: The capability of enabling technological development, developing new industries and enabling capital accumulation enabled elements of economic development causing a slow increasing in general life standards. Nation: It came up from the inner interaction between capitalism and state.

In the third chapter, features that nation-state have gained so far are lined up. The classical state understanding has three main factors. These are land, folk and sovereignty. Weber adds these five more items and mention that modern state has eight features in total. These are monopoly supervision of violation tools, land, sovereignty, and constitutionality, power that is not personal, public bureaucracy, authority / constitutionalism and citizenship. In addition to these, Pierson attributes ninth feature to modern state. This is taxing. However, it should be stated that main three features which Weber remarked for the nation state concept are cornerstones of state. These are ranged as

a regular organization of administration, administration's having the monopoly of legal violence in society and the validity of this monopoly in a particular geography.

In the conclusion part, some inferences are made from what is previously told.

- In general terms, nation-state regresses. However, though international institutions such as the United Nations, European Union increase their power, nation-states are seen to be dominant nowadays.
- Nation-states have reached a legal status via international organizations and agreements especially since 20th century contrary to the past and guaranteed themselves.
- Nation-state loses power with increasingly strengthening of local administrations and directing some parts of its authority to local administrations and the effect of globalism inside these organizations. At the same time, lower identities get rid of the shock that they experienced in World War I and World War II with the third generation together. The thought of having a complete dependence to upper identity loses its effect upon lower identities.
- Although nevertheless lower identities wants to be sovereign themselves, they want to utilize from the advantages enabled by being the part of international organizations.
- Nation-states loses power and their effectiveness especially in economic field in the presence of international organizations such IMF and World Bank.

Nation-state continues to provide its citizens for security, legally equality and justice, which is its most important feature despite the changes mentioned above item by item. On the other hand, it continues to protect its irresistible authoritative power. However, it is getting harder depending on global developments each passing day.

Keywords: Nation, State, Nation-state, Globalization

JEL Code: Z18

GİRİŞ

Günümüz dünyasında herkes kendisini bir ulus ile özdeşleştirmektedir. Kişiler ilk defa girdikleri bir ortamda kendilerini ilk önce aidiyet hissini duydukları milletin ismini vererek tanımlamaktadırlar. Çağımız devletleri bile kendilerini hem uluslararası ortamda hem de kendi toprakları üzerindeki meşruiyetlerini bir ulus'a dayandırarak, kendilerini ulus-devlet hüviyetine sokmaktadırlar. Bir başka ifade ile bizler bir ulusa mensubuz, bir ulus devlet içerisinde yaşıyoruz ve devletlerarası ilişkiler de temel olarak ulus devletler üzerine inşa edilmiş vaziyettedir. Öncelikli olarak bu kavramları sırasıyla tanımlayacak olursak; Guibernau (1997, s. 92) ulus olgusunu bir topluluk bilincine sahip, ortak bir kültürü paylaşan, açıkça belirlenmiş bir toprak üzerinde, ortak bir geçmişe ve gelecek projesine ve kendi kendini

yönetme hakkına sahip bir toplum olarak tanımlamıştır. Sönmezoglu (2000: 697) ise günümüzdeki yaygın kaniya göre ulusu, ortak bir geçmişe ve geleceğe ilişkin benzer düşüncelere sahip olan, yani bir inanç ve bilinç birliği içinde bulunan insan topluluğu olarak nitelendirmiştir. Weber ise tanımını karşıtlık prensibi üzerine oturtturarak vermiştir. Weber'e (2000, s. 257) göre ulus (millet) "her şeyden önce, belli bir grup insanda başka insanlara karşı belirli bir dayanışma duygusunun harekete geçirilebileceği" anlamına gelmektedir.

Devlet ise Meray'a göre, amacı toplumsal düzeni, adaletin ve toplumun iyiliğinin sağlanması olan, belirli bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş insan topluluğuna dayanan ve toprak parçası üzerindeki her şey üzerinde meşru otoriteye sahip siyasi bir örgütle (hükümet) donatılmış toplumun büyük bir kesimi tarafından desteklenen bir organizasyondur. (Aktaran Öztekin, 2003: 26). Steiberger'e (2004, s. 9) göre ise, devlet aslında daha geniş anlamda siyasi toplumun, siyasetin ya da siyasi topluluğun, bütünlüğünün ya da farklı şekillerde tarih boyunca geniş biçimde mevcut olduğu politik topluluk anlamına gelir.

Teziç'e (2003: 113) göre, devletin varlığı için gerekli koşullar ülke, insan topluluğu ve siyasi ve hukuki teşkilatlanmadır. Devlet, bu üç koşulun bir arada bulunması ile varlık kazanabilir. Bu üç koşuldaki birincisi, devlet yetkilerinin hüküm sürdüğü, sınırları belli bir arazi parçası üzerinde yerleşik bulunan ülkedir. İkincisi, devlet yetkilerinin, yönetenler aracılığıyla yönetilenler üzerinde kullanıldığı ve bireylerden oluşan halk topluluğudur ve son olarak üçüncüsü, devletin zorlama gücünü elinde bulunduran siyasi ve hukuki bir teşkilat oluşudur. Bu unsurlardan hareket ederek "devlet belli bir arazi parçası üzerinde ve belirli bir topluluk üzerinde zorlama gücüne sahip teşkilatlı bir kurum" olarak tanımlanabilir.

1. ULUS-DEVLETİN GELİŞİM SÜRECİ

Pierson'a göre (2000: 71) devletlerin tarihsel süreçteki evrimlerini Held beş ana başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. Haraç alan geleneksel imparatorluklar,
2. Feodalizm,
3. Zümreler düzeni,
4. Mutlakiyetçi devletler,

5. Modern ulus devletler,

Bu sıralama ulus devlete giden süreci açıklamaktadır. Fakat, aslına bakıldığında bu süreci takip eden tek coğrafya, bugünkü Batı Avrupa olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus devlet yeniçağ ile birlikte Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıl başlarından itibaren şekillenmeye başlamış, 18. yüzyılın sonunda olgunlaşmıştır. Bu süreci takip etmeyen diğer şark toplumlarına ise, “yüce gönüllü Avrupalıların” kendilerini model olarak göstermesi ile taşınmıştır. Fakat, Avrupa’nın ulus-devleti Doğu toplumlarında Devlet-ulus şeklinde vücut bulmuştur. Tarihsel süreci tek tek incelemek ulus devlet fikrinin yerleştirilmesi açısından iyi bir yaklaşım tarzı olacaktır. Modern ulus devletlerden önceki bölümün tamamına geleneksel devletler demek çok daha doğru görünmektedir.

11. Geleneksel Devletler

1.1.1. Haraç Alan Geleneksel İmparatorluklar

Haraç alan geleneksel imparatorlukların ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği konusunda net tarihler vermek gerçekten çok zordur. Fakat Batı Roma’nın yıkılması ile feodal dönemin başlatıldığını düşünürsek bunların sonunun da Batı Roma ile son bulduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Yine de başlangıç fikri Machiavelli’nin de Eski Yunan’a kadar götürdüğü gibi devlet kavramının başlangıçta hayvanlar gibi dağınık yasayan insanların, sayılarının artması sonucu bir araya gelmeleri ve en güçlü olana baş eğerek onun buyruğu altında birleşmeleri ile doğduğu seklindedir (Ağaoğulları ve Köker, 1997: 82). Zamanla Held’in tarihsel süreçte belirttiği haraç alan geleneksel imparatorluklara dönüşen bu birlikteliklerin en genel özellikleri, bunların belirli sınırlarla çevrili olmamalarıdır. Bu devletler belirli bir toprak üzerinde bir çeşit yönetim uygulayabilirdi ama genellikle idari veya askeri hükümet etme kapasitesinden yoksundular. Kaynak toplama önemli ve gerçekte acımasız olabilir ise de düzenli bir sistematik vergilendirme rejiminden çok haraç alma veya basit gasp sistemlerine dayanırlardı (Pierson, 2000: 70). Çoğu dönemde imparatorluk askerleri imparatorlukta çok uzak topraklarda küçük veya büyük çaplı çatışmalar

halindeydi. Haraç alan geleneksel imparatorluklarda temel amaç merkezde yaşayan kesimin mutluluğu olmuştur.

1.1.2. Feodalizm

Feodalizmin temel kurucu mantığı efendiler ve vassallar arasındaki kişisel bağlardır. Anderson (2000: 75) feodal dönem ile ilgili yaptığı kapsamlı tanımında; "feodalizm tipik olarak, bireysel otorite ve mülkiyetten yararlanan, hiziplere bölünmüş bir egemenlik ve buna tabi maliye ile kırsal hayatı yücelten aristokratik bir ideolojinin oluşturduğu siyasi çerçeve içinde, sadece kendisine ait hukuk tekeli ve yargıcın özel haklarını uygulayan bir soylular sosyal sınıfının, köylülüğe yasal serflik ve askeri koruma sağlaması ile iç içedir." demektedir.

Bu düzeni iki ana sebep bitirmiştir. Birincisi, iktidarın feodal kralla; din adamlarının elinde bölüşülmüş olmasıdır. Bir başka ifade ile din adamlarının gereğinden fazla yetkiye sahip olarak kralın yetkilerini kısıtlaması diyebiliriz. İkinci olarak da, kasaba ve kentlerin yüzyıllar süren yükselişi ve bu yükseliş ile gelişen ticaret ve yükselen yeni sınıf olarak ortaya çıkan zümreler sınıfı.

1.1.3. Zümreler Düzeni 'Standestaat'

Poggi'nin (2002: 54) belirttiği bu dönemde (somut bir tarih vermek gerekirse 14. yy ve 16. yy'lar arası) artık kasaba ve kentlerin değişen rolü iyice netlik kazanmaya başlamıştır. Poggi kentlerin yükselişinin Lord-Vassal ilişkisine dahil iki tarafın yönetimdeki sisteme yeni bir siyasal güç kaynağı eklediğini belirtmektedir. Kentlerin, tek tek güçsüz olarak hareket eden bireylerin ortak olarak hareket edebildikleri merkezler haline geldiğini vurgulamıştır. Bunun yanında ulus-devlete giden süreçte artık yavaş yavaş değişen anlayışlar da belirmeye başlamıştır. Artık bu dönemin sonlarında siyaset, emir vermek ve emirleri zorla uygulamak yerine istişare etrafında dönmeye başlamıştır. İlgili taraflara, resmi belgelere ve yetkili makamlara danışmak; karar alınmasında ya da kararlara itirazda gerekçe göstermek gibi olgular artık yavaş da olsa toplumlarda sık görülmeye başlamıştır. Divan, meclis, danışma kurulu gibi kavramlar devletlerin yönetim merkezlerinde kullanılmaya başlamıştır.

Sonuçta bu dönemde oluşan yeni kentler ve bu kentlerde ticaret sonucu oluşan burjuvazinin ticaretteki çıkarları, onları, alan bakımından daha yaygın siyasi örgüt biçimlerinden (geleneksel feodal düzenlemeleri aşan) yana olmaya yöneltmiştir. Geleneksel feodalizmin safi kişisel bağlarından ziyade kendi ortaklaşa ya da ortak çıkarlarının (stande ya da 'zümreler' olarak) temsil edilmesi peşine düştüler. Ulaştıkları ortak payda olan ekonomik hedefler sayesinde ortak bir temsil imkanı buldular.

1.1.4. Mutlakiyetçi Dönem

Bu dönem yazarların arasında tartışmalara yol açan bir dönemdir. Kimi yazarlar modern ulus devleti bu dönemle başlatırken kimileri bu dönemden bağımsız tutmaktadır. Bu bölümde bu tartışmalar da aktarılmaya çalışılacaktır.

Mutlakiyetçi devlet 16. yüzyılda ortaya çıkmış ve 17. yüzyıl boyunca hakim model olmuş ve daha sonra 18. yüzyılda oluşan ortamla yerini ulus devlete bırakmaya başlamıştır. Pierson'un (2000: 71) anlatımıyla, mutlakiyetçi devlete geçişin kaynakları ise çok çeşitli faktörlerden etkilenmiştir. Held bu kaynakları şu şekilde sıralamıştır:

- Monarklar ve lordlar arasında meşru otoritenin alanı konusundaki mücadelelerin artması,
- Vergilendirmenin ve sosyal yükümlülüğün ağırlığına karşılık köylülerin sürekli ayaklanmaya başlamaları,
- Ticaretin, ticari ilişkilerin ve piyasa ilişkilerinin yaygınlaşması,
- Klasik siyasi fikirlere ilginin canlanması ile Rönesans kültürünün altın çağını yaşaması,
- Teknolojide özellikle de askeri teknolojide değişimler,
- Ulusal monarşilerin (özellikle İngiltere, Fransa ve İspanya'da) konsolidasyonu,
- Dini kavgalar ve özellikle Katolikliğin evrensel iddialarına meydan okunarak Protestan mezhebin ortaya çıkması,
- Devlet ve kilise arasındaki mücadeledir.

Mutlakiyetçi rejime geçişin sebepleri bu şekilde sıralandıktan sonra mutlakiyetçi dönemin özelliklerinden bahsetmek gerekirse; Anderson aşağıda sıralanan beş kurumsal yeniliğin mutlakiyetçi döneme damgasını vurduğundan bahsetmektedir.

- Kazanılanları korumak ve yenilerini kazanmak için sürekli bir ordu,
- Karar mekanizmasının süreçlerini kayıt altına alan ve merkezde bulunan bir bürokrasi,
- Sistematik bir şekilde düzenlenen ve devletin tüm alanına yaygınlaştırılan bir vergilendirme rejimi,
- Yurtdışında sürekli elçiliklerin de bulunmasını sağlayarak diplomatik hizmet sunulması,
- Ticari ve ekonomik gelişmeyi teşvik edecek devlet politikalarının ortaya çıkarılması.

1.2. Modern Ulus Devletler

Bundan önce incelenen ve ulus devlet öncesini anlamlandıran devletlerin temel olarak günümüzdeki ulus devletlerden en büyük farkı bunların meşruiyet kaynağıdır. Günümüzdeki ulus devletler en büyük meşruiyetlerini, bu devletleri oluşturan uluslardan almaktadır.

Bu devletler tarihsel süreçte özellikle Smith'in (2002) bahsettiği üçlü devrim ile bilinçlenen ulusların kendilerini ifade ettikleri ve dışarıya karşı tanımladıkları devlet şekilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern ulus-devletlerin özellikleri açısından bakıldığında vatandaşlık/yurttaşlık tanımlaması geleneksel devletlerin uyruklarından/tebaalarından çok farklıdır. Günümüz yurttaşlığı "karakteristik olarak belirli haklar ve bunların beraberindeki bir dizi yükümlülük doğurur."Fakat olaya geleneksel devletler açısından bakıldığında, burada da uyrukların devletlere karşı bir takım görev ve yükümlülükleri vardır; fakat onlar, hakları konusunda bir imtiyaza sahip değillerdir. Zaten uyruk kelimesi tebaa kelimesi ile eş anlamlıdır. Tebaa ise bilindiği üzere modernleşme, endüstrileşme öncesi; tarıma dayalı bir toplumsal ve ekonomik yapı içinde toprak ağaları ve din adamlarının egemen olduğu bir iktidar yapılanması ya da böylesi bir siyasal yapılanmanın üyesi olan birey ve insan demektir. Tabi olanın hakkı yoktur ancak görevleri vardır. (Sağ ve Aslan, 2001: 179) Hayatta kalmak içinde bu görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Brubaker'ın (1990: 24-25) geniş yurttaşlık tanımı ise yurttaş ile devletin geçmişten günümüze olan ilişkilerine vurgu yapmaktadır.

- Yurttaş oluşun resmi sınırlaması; ortak haklar ve ortak ve ortak yükümlülükler yaratan sivil eşitliğin kurulması,
- Siyasi hakların kurumlaştırılması,
- Yurttaşlar ve yabancılar arasındaki ayırımın yasal ussallaştırılması ve ideolojik olarak vurgulanması
- Ulusal egemenlik öğretisi ile yurttaşlık ve ulus olmak arasındaki bağın bütünleşmesi,
- Yurttaş ile devlet arasında, eski rejimin aracılı, dolaylı ilişki karakteristiğinin yerini yakın, doğrudan ilişkilerin alması.

Ulus-devletin temellerini mutlakiyetçi dönemle ilişkilendiren tarihçiler için milat 1648'de imzalanan Westfalya Barış Anlaşmasıdır. Bu barış anlaşması ile devletler, kendi yetki alanlarına sahip öteki egemen devletlerin meşru varlığını tanıyan, bunun yanında iki taraflı ilişkileri üzerinde hiçbir başa ve daha üst bağlayıcı otoriteyi kabul etmeyen bir dizi egemen devlete dayanan yeni bir uluslararası düzen oluşturmuştur. Held (1995) bu döneme “Westfalya Modeli” adını vermekte ve bu dönemin şu şekilde özet bir dökümünü sunmaktadır:

- Dünya, hiçbir üst otorite tanımayan egemen devletlerden oluşur ve bunlar tarafından bölünmüştür.
- Yasa koyma süreçleri, anlaşmazlıkların çözümlenmesi ve hukukun uygulanması büyük ölçüde, rekabetçi iktidar mücadelesinin mantığına tabi tek tek devletlerin ellerindedir.
- Devletlerarasındaki farklılıklar sık sık zor kullanılarak yatıştırılır. Bu dönemde etkili güç ilkesi hüküm sürer. Gerçekte zora başvurulmasını önleyecek hiçbir yasal engel yoktur. Uluslararası yasal standartların sadece asgari hakların korunmasını sağlar.
- Hatalı sınır ihlali eylemlerinin sorumluluğu, sadece olaya karışan devletleri ilgilendiren özel bir konudur; uluslararası hukuka uygun hiçbir ortak çıkar tanınmaz.
- Tüm devletler yasa önünde eşit sayılırlar; yasal kurallar iktidar dengesizliklerini dikkate almaz.
- Uluslar/devletlerarası hukuk, birlikte yaşamanın asgari kurallarının inşa edilmesine yöneliktir; devletler ve uluslar arasında dayanıklı ilişkilerin yaratılması, sadece askeri hedeflerin karşılanmasına izin vermesi ölçüsünde bir amaçtır.
- Devlet özgürlüğünün önündeki engellerin asgariye indirilmesi, “ortak” bir önceliktir.

Bu tespitler genel anlamda mevcut devletlerin egemenliklerin dış tarafını açıklamaktadır. Egemenliklerin bir de iç yüzü bulunmaktadır. Westfalya modelinde ki bu içsel egemenlik, "devletlerin kendi toprakları içinde yetki hakkının mutlak olduğunun ve hiçbir dış gücün herhangi bir devletin işlerine müdahale hakkına sahip olmadığına tanınması" olarak yorumlanmıştır. Aslında bu model "Bileşik Devlet" kavramının da temellerini oluşturmuştur.

2. ULUS DEVLETİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Ulus-devletin tarihsel gelişimi yukarıda özetlenmeye çalışılmıştır. Bu gelişme genel anlamda Batı Avrupa'daki bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki günümüzde ulus devletin evrensel bir model olduğu kabul edildiğine göre; bu yapı dünyanın geri kalan toplumlarına nasıl ulaşmıştır? Bir başka ifade ile Batı Avrupa eksenli olmasına rağmen nasıl olup da bu model evrensellik iddiasındadır? Model nasıl olmuştur tüm dünyada genel-geçer model haline dönüşmüştür? Bu tartışmalara girerken ulus devletin tanımına da netlik kazandırmakta fayda vardır.

Ulus-devletin genel bir tanımıyla konuya giriş yapmak gerekirse, "ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidarın belli bir tarihsel aşamada bulunduğu yapısal biçim; ulus, bu yapılanmanın meşruiyet kaynağı olan kurgu; ulusçuluk da, bu meşruiyet kaynağını tek geçerli siyasi değer olarak kabul ettirmeyi hedefleyen siyasi akım olarak algılanabilir." Burada bahsedilen ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet kavramlarının eş anlamlı olarak geliştiğini söylemek çok zordur. Bunun yanında birisi diğerinden önce veya sonradır diye evrensel bir tespit yapmak ise daha zordur. Fakat konu hakkında Erözden (1997) şöyle bir yaklaşım sunmuştur. "Evrensel ölçekte yaygınlık gösteren ulus-devlet kurgularını ve buna bağlı olarak da yapılarını, üç temel gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta, Avrupa ve Avrupa yakın çevresi merkezli ulus devletler yer almaktadır. İkinci grup ise, özellikle Amerika kıtasında gözlenen, yerli halkın soykırım ile ortadan kaldırılması ve yerine tümüyle göçmen bir nüfusun getirilmesi ile oluşan ulus devletlerden oluşmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan sömürgeleştirmen sınırlama hareketleri sonucu oluşan ulus-devletler ise üçüncü grubu oluşturur."

Wicker (2004: 145) ise, 19. ve 20. yüzyıllarda ulus devletin gücünün üç temel kavramdan geldiğini öne sürmektedir;

1. Cumhuriyet Düşüncesi: Uygulanması, sınırları içerisinde demokratik hakların geçerli olduğu açık olarak sınırları tanımlanmış bir bölgede vatandaşların ve bir kamu yönetiminin olmasına dayanmaktadır.
2. Kapitalizm: Teknolojik ilerleme sağlama, yeni endüstrilerin geliştirilmesi ve sermaye birikiminin sağlanması konularındaki kabiliyeti, genel hayat standartlarında yavaş bir yükselmeye yol açan ekonomik gelişmenin unsurlarını sağladı
3. Ulus: Kapitalizm ve devlet arasındaki iç etkileşimden ortaya çıkmıştır.

2.1. Batıda Ulus Devlet

Ulus devlet, yeniçağ ile birlikte Batıda ortaya çıkan özel koşullar sonucunda ortaya çıkmıştır. İstanbul'un fethi Katolik Batı'nın tam bir açmaz içine düşmesine neden olmuştur. O zamana kadar Batı birlik ve düzenini düşünce düzeyinde korumayı üstlenmiş olan kilise, yeni gelişmeler karşısında Batı insanına bir çözüm üretememiştir. 16. yüzyılda Batıda siyasi merkezler farklılaşmaya ve Batı bölünmeye başlamıştır. Bu bölünmeler belli bir topluluk etrafında yani ulus etrafında ortaya çıkmıştır. Batı'daki ulusal topluluk ve siyasetlerle beraber ortaya çıkan politik bölünmeler sonradan modern ulus devletlerin temelini oluşturmuştur.

Batının belirli bölgelerinde ve belli tarihlerde ulus devlet modeli ortaya çıkarken, diğer bölgelerinde ise ulus devletin gelişmesi oldukça gecikmeli olarak ortaya çıkmıştır. Batı'da, ulus devlet örgütlenmelerinin farklı merkezler etrafında, önce ya da gecikmeli olarak ortaya çıkmasında, bu merkezlerin toplumlararası ilişkilerde gerek geleneksel konumları gerekse söz konusu ilişkilerde üstlendikleri yeni rol ve konum belirleyici olmuştur. En başta Batıda etnilerde uluslaşma bilinci dünyanın geri kalan kısımlarından daha önce, daha doğal ve farklı bir şekilde meydana gelmiştir. Doğallık kavramından varılmaya çalışılan sonuç ise daha önce bahsedilen üçlü devrimi dışarıdan baskılar sonucu gerçekleştirilmemiş olmalarından geçmektedir.

Sarıbay'a (2000: 91-95) göre, Batı Avrupa toplumlarında ulus-devlet kurma süreci dört aşamada tamamlanmıştır:

1. Birinci aşama, 15. yüzyıldan Fransız Devriminin yapıldığı 18. yüzyıla kadar çok uzun süreyi kapsar ve devletin oluşumunu içerir. Bu aşamanın ortaya çıkardığı önemli sonuç, seçkinler düzeyinde ekonomik, politik ve kültürel açıdan bütünleşmenin gerçekleşmesidir.
2. İkinci aşama, kitlelerin giderek artan oranda sisteme dahil olmasını ifade eder. Bunda asker ocağının, okulun, yeni kitle iletişiminin merkezin seçkinleriyle kenar arasında teması sağlayan kanallar olarak oynadığı rol etkili olmuştur. Bir diğer önemli etken, aynı kanalların kitleler nazarında ortaya çıkardığı yeni kimlik olgusudur. Bu yeni kimliğin, kiliseler, mezhepler veya yerel seçimler tarafından ortaya çıkarılmış olan egemen kimlikle çatışma içine girmesi, ikinci aşamanın ortaya çıkarmış olduğu önemli sonuçtur.
3. Üçüncü aşama, toplum üyelerinin politik sistemin işleyişinde tebaaliktan aktif yurttaş kavramına geçmelerini ifade eder. Bu, muhalefete tanınan güvencenin kurumsal bir hal kazanması; temsil organları üyelerinin seçiminde daha geniş bir seçmen kitlesine hak tanınması; politik partilerin örgütlenip çıkarların birleştirilmesi ve ifadesi işlevlerini görmelerine paralel olarak gerçekleşmiştir. Bu aşamaya tekabül eden önemli iki oluşum; endüstriyel ve ulusal devrimlerin başarılanması ve bunların ortaya çıkarmış olduğu çatışmalardır.
4. Ve son olarak dördüncü aşama, devletin idari aygıtlarının genişletilmesine ilişkin süreci kapsamaktadır. Bu aşamada yeniden dağıtım araçlarının artması; kamu refahını sağlamaya yönelik hizmetlerin genişletilmesi; ulusal çapta ekonomik koşulları eşitlemeye yönelik politikaların uygulanması devlet nüfuzundaki artışın fark edilebilir olması genişletilmenin göstergeleri olarak belirmiştir.

Batı Avrupa toplumlarında ulus-devlet kurma süreci, nüfuz etme (devletin belirmesi), standartlaşma (ulusal kimliğin oluşması), katılma (politik yurttaşlığın yerleşmesi), kaynakların yeniden dağılımı (sosyal yurttaşlığın yerleşmesi) gibi oluşumları içermektedir (Sarıbay, 2000: 94-95). Bunlar, aynı zamanda Batı Avrupa toplumlarında uygulanan demokrasilerin de arka planını ifade etmektedir. 'Ulusal kimliğin oluşması ile bireyler arasındaki yakın ilişkiler azalmaya başlamıştır.

Gerçekten Giddens (1994: 154) Avrupa'da milliyetçilik duygularının keskinleştirilmesi ile ulus devletin doğuşunun gerektirdiği merkezileşme süresi sonunda yerel cemaat bağlarının, bireyler arasındaki yakın ilişkilerin, diyalektiklerin vs. yok olması arasındaki ilişkinin açık olduğundan bahsetmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere Batı Avrupa'daki bu süreç çok uzun bir dönemde ve kademe kademe gerçekleşmiştir. Fakat diğer toplumlarda bu süreç ya farklı ya da yeni kıta örneğinde olduğu gibi, ya da eksik olmuştur. Bunların bazıları uluslaşma sürecini tamamlayıp ulus devletlerini kurmuş bazıları ise tamamlayamamış fakat ulus devletlerini devlet-ulus şeklinde ortaya koymuşlardır. Tüm bunlar zamana ve şartlara göre şekillenmiştir.

2.2. Yeni Kıta Ulus Devlet

Buradaki uluslaşma Avrupa'dan göç etmiş 'criollo'lar¹ aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. "Babasının kıtaya göç etmesinden bir hafta sonra bile doğmuş olsa, Amerikalarda doğmuş olmak arızası -dil, din, soy ve terbiye bakımından İspanya'da doğmuş bir İspanyol'dan farkı olmadığı halde- onu astlığa mahkum ediyordu. Yapılabilecek bir şey yoktu -kurtulunamaz bir şekilde criollo'ydu."

İleriki dönemlerde bu criollo'ların kendilerinden hiçbir farkı olmayan ve bir zamanlar aynı vatanda yaşadıkları kişiler tarafından burada da baskı altına alınmak gibi bir paradoks ile karşı karşıya bırakılmıştır. Sonuç olarak, bir bağımsızlık savaşı verilmiş ve criollo'lar mutlak bir üstünlükle Avrupalıları topraklarından göndermişlerdir. Artık koca bir kıta göçmenlerle yerlileri baş başa bırakmıştır. Uluslaşmış bir ulustan gelen üstün Avrupalılar burada artık kendisine yeni bir kimlik bulmalıydı. Peki ne olacaktı bu yeni ulusun kimliği ya da ne olmalıydı?

Etnik köken, ortak dil, din veya ortak tarihsel anılar bunların hiçbirisi, yeni Amerikan "ulus"unun kimliğini oluşturan veya oluşturacak unsurlar olamazdı. Ancak çizgileri belirlenmiş bir toprak parçası ve deri rengi yeni Amerika ulusunun özellikleriydi.

¹ Criollo: Safkan Avrupalı olmakla birlikte Amerika'da doğmuş kişi. (Terim daha sonra Avrupa dışında herhangi bir yerde doğmuş olanları kapsayacak şekilde genişlemiştir.) (Anderson, 1995: 63)

2.3. Az Gelişmiş Ülkelerde Ulus Devlet

Dünyanın bu geri kalan kesimi Batılı uygarlıkların ya yüzyıllardır sömürsü altında kalmış ya da sömürü tehdidi geçirdikten sonra uluslaşma sürecine girmiş ve ulus devletlerini oluşturmuştur. Bu geniş coğrafyada, ulusların oluşturduğu devletler değil devletlerin oluşturduğu uluslar vardır. Burada kapitalist devletlerin egemenliği altındaki halklardan bahsedilebilir. Bu nedenle buralarda ortaya çıkan ulusçuluk akımları daha çok dış etkilidir ve zayıf burjuvazinin bu akımlarda etkinliği sınırlı kalmıştır. Buradaki aydınlar Batıdaki gibi oluşmuş bir ulus bütünlüğünün bağımsızlık mücadelesine girişmekten önce, bir ulus bilincini bütün halka şırınga etmeyi amaçlayan bir "halka doğru" hareketinin içine girmişlerdir. Ancak yine de halka doğru yürütülen yönelme kapitalist devletler tarafından engellenmekte, zorlaştırılmakta veya ötelenmektedir.

Birinci Dünya Savaşından sonra başkan Wilson'un ileri sürdüğü ulusların kendi geleceklerini belirlemeleri savı geniş yankı bulmuş fakat genel anlamda etkisini İkinci Dünya Savaşından sonra göstermiştir. Tabii ki yüzyıllardır sömürge altında kalmış bu az gelişmiş eski sömürge ülkeleri için bir takım sorunlar söz konusu olmuştur. Birincisi farklı sömürgecilik sistemlerinde yaşamış yerli halklar arasında değerlerin zamanla aşınmasına yol açmıştır. Bununda aidiyet oluşumunda geniş etkileri olmuştur. Özellikle uluslaşmada yerli halklar sorunlar yaşamıştır (Canbolat, 1999: 42). Bunun sonucunda Batılılar tarafından sınırları cetvelle ve etnik unsurlar gözetilmeden çizilmiş sınırların belirlediği topraklarda kurulan devletler, kendi uluslarını oluşturmayı çabalamışlardır/çabalamaktadırlar.

Bu kategoride ulus devletler, sömürgelerin bağımsızlığını kazanması veya merkezi yönetime sahip büyük imparatorlukların çözülmesi ile ortaya çıkmıştır. Buradaki devletleşmelerde örnek hep Batılı devletler olmuşlardır. Batılılaşma temayülün bir parçası olarak, Batı, hep vazgeçilmez bir model olarak diğerlerine örnek olmuştur. Devletleşmeyi gerçekleştiren toplumsal gruplar içersinde küçük burjuvazi ve aydınlar başat bir rol üstlenmiştir. Ulusal burjuvazinin cılızlığı veya Batı'daki çizgilerde olmayışı ve onlarla aynı süreçten geçmemiş olmaları gibi sebeplerden ötürü, bu oluşumun Batı'ya benzeme isteği ile çatışarak özgüllüğünü ortaya çıkarmıştır.

Az gelişmiş toplumlarda önce devlet sonra ulus daha sonra da ulus devlet vardır. Bu ulus devletlerin "en önemli ulus üretme aygıtları ise eğitim olmuştur. Eğitim sayesinde bu devletler hem dillerini hem de resmi kimliği benimsetmişlerdir. Bunu Gellner de farklı bir açıdan fakat aynı sonuca varan bir bakış açısı ile ele almıştır. Ulusçuluk aslında derinliğe içselleştirilmiş, her biri devlet tarafından korunan eğitime bağlı üst kültürler tarafından yönlendirilen yeni biçim ve toplumsal örgütlenmenin sonucudur (Gellner, 1992: 93).

3. ULUS DEVLETİN ÖZELLİKLERİ

Devlet ne olmalıdır ve ne yapmalıdır? Devlet gerçekte neye benzer? Bunlar yüz yıllardır devlet üzerine yapılmış klasik tartışmalarda, en baş sorular olmuştur. Devletin modernizm ile birlikte yapı değişikliğine uğradığı bir dünyada yeni devletler ne gibi özellikler arz etmektedir. Bunlar yazarlarca da tam açıklığa kavuşturulamamıştır. Fakat herkesin kabul ettiği bir takım evrensel değerleri mevcuttur. Örneğin Barry (2003: 71) devletin tahlilini yaparken tüm eleştirilerine rağmen onun kurallarının kamusal mahiyeti olduğunu ve otoritesinin merkezileşmiş olduğunu vurgulamaktadır. Klasik devlet anlayışının üç temel unsuru vardır. Bunlar toprak, halk ve egemenlikti. Weber bunlara beş madde daha ekleyerek, modern devletin toplam sekiz özelliğinin olduğundan bahsetmektedir. Bunlar:

1. Şiddet araçlarının (tekel) denetimi
2. Toprak
3. Egemenlik
4. Anayasallık
5. Kişisel Olmayan İktidar
6. Kamu Bürokrasisi
7. Yetki/Meşruiyet
8. Yurttaşlık

Bunlara ilaveten Pierson (2000) modern devlete bir dokuzuncu özellik atfetmektedir. Bu da vergilendirmedir. Ancak yine belirtmelidir ki, Weber'in ulus devlet kavramı için belirttiği üç temel unsur ulus devletin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bunlar düzenli bir yönetim örgütlenmesi, yönetimin toplumda meşru şiddetin tekeli elinde

bulundurması ve bu tekelin belli bir coğrafi alanda geçerli olmasıdır (Şaylan, 1995: 16).

3.1. Şiddet Araçlarının (Tekel) Denetimi:

Ulus devletlerin belki de en önemli özelliği şiddet araçlarının tekel denetimidir. Modern ulus devlet düşüncesinin kurucularından biri olarak kabul edilen Hobbes'a (2001: 131) göre, bir devlet kurulduktan sonra uyruklarının hiçbir şekilde ona itaatsizlik etme şansı yoktur. Hobbes "bir insan topluluğu, kendi arasında akit yaparak, hepsinin birden kişiliğini temsil etmek, yani onların temsilcisi olmak hakkının hangi kişiye veya heyete verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit, bir devlet kurulmuştur" demektedir. Hobbes'a göre devlet kurulduktan sonra her türlü gücü elinde bulundurur. Uyruklardan hiç birisi, çoğunluk tarafından belirlenen egemenin kuruluşuna adaletsizlik etmeden karşı gelemez, aynı zamanda egemenin eylemleri uyruklar tarafından eleştirilemez. Kişiler bu şekilde devlete tam bir sadakate sahip olurlar. Bunun sonucunda ise devletin sahip olacağı kudretin ve gücün dehşetiyle, bütün insanların yurttan barış ve yurtdışında düşmanlara karşı yardımlaşma yönündeki iradelerini birleştirip biçimlendirmeye muktedir hale gelirler. Pierson'a (2000: 26) göre Weber devletlerin bu şekilde bir bütünlüğe ancak şiddet kullanma tekelini kendi ellerinde tutarak ulaşabileceğini bildirmiştir. Böylelikle bir devletin yetki alanı içinde şiddet uygulayanlar, bunu ancak devletin açık izniyle gerçekleştirebileceklerdir. Bu şekilde davranan devletler toplumdaki çıkar çatışmalarının da uzlaşma ile çözülmesinin önünü açmaktadırlar. Çünkü, şiddet kullanma tekelini tek başına elinde bulunduran devletler, cezalandırma gücü bakımından da tektirler. Hobbes (2001) da, devletlerin iç savaşa düşmemeleri için bu tekeli ellerinde tutmalarının zorunlu olduğundan bahsetmektedirler.

3.2. Toprak

Günümüz ulus devletlerinin ikinci önemli özelliği de sahip oldukları coğrafi veya jeopolitik bir toprak parçası üzerinde durmalarıdır. Modern dünyada bu toprak parçasını belirleyen sınırlar ise eski dönemlere nazaran daha net sınırlarla belirlenmiştir. Günümüz devletleri

bu sınırları da çok büyük bir kıskançlıkla savunurlar. Devletler yalnızca belirli bir toprak parçası üzerinde hak iddia etmezler. Ayrıca bu toprağın altındaki madenler, toprağın çevresindeki sular, toprağın üzerindeki hava sahası ve en önemlisi o toprakta yaşayan halk üzerinde de hak iddia ederler.

Toprak aynı zamanda üç alanda devleti tanımlar. Birincisi, toprak, devletin sahip olduğu şiddet kullanma tekelinin sınırlarını belirler. İkincisi, devletlerin dış dünyaya karşı egemenlik sahasının sınırlarını belirler. Üçüncü ve belki de en önemlisi, o devletin ulusunu belirler.

3.3. Egemenlik

Egemenlik daha çok devletin (dünyanın, birçok başka egemen ulus devlete bölünmesi ile belirlenen) yetki sınırları içinde başka hiçbir aktörün egemen devletin iradesini reddetmemesi fikridir. Egemenlik kavramını ilk kullanan kişi "*Devletin Altın Kitabı*" adlı eseri ile Jean Bodin olmuştur. Bodin'e göre "egemenlik her şeyden önce genel ve özel olarak herkes için yasa yapmak, yasaları değiştirmek iktidarındır." (Göze, 2000: 126). Yine Hobbes'a (200: 230-232) göre, uluslar topluluğunun elemanları bir araya gelip de, kendilerini yönetecek egemen gücü oluşturmakta hemfikir olunca, bu egemenin gücü hemen hemen sınırsızdır. Yapılan sözleşmedeki sınırlar kesindir. Eğer uluslar topluluğu bu egemenin oluşturulması yönünde irade beyanında bulundularsa, bu egemenin tüm eylemleri için rıza göstermiş sayılırlar. Bu şartlar altında da egemenin yaptığı hiçbir eylem uyruklarına yapılmış haksızlık olamaz, çünkü uyruklar sözleşme ile egemenin her yapacağına önceden rıza göstermişlerdir. Günümüzde, sayısı 190'lara yaklaşan devlet, egemenlik yetkilerinin bir kısmını gönüllü olarak Birleşmiş Milletler örgütüne aktarmışlardır.

3.4. Anayasallık

Anayasalar çoğu zaman siyasi sürecin nasıl işleyeceğinin sınırlarını belirtmektedir. Anayasa "yasa yapma konusundaki yasaları ortaya koyar ve gerçekte bizzat devletin varlığını meydana getiren ya da hiç değilse güvenceleyen yasa" olarak sunulmaktadır (Pierson, 2000: 37). Coşkun (1997: 164) ise anayasalar ile devletlerin "dayandıkları

esaslar, işleyişi, yeni siyasetin dayandığı temeller belirli ilkeler etrafında tanımlandığını, anayasa ile yürürlükte olan siyasetin ve düzenin sınırlarının çizilmesi, bu çerçevede belirli tariflerin getirilmesinin söz konusu olduğunu belirtmektedir. demektir. Farklı coğrafyalarda sert veya yumuşak olarak etkisi değerlendirilen veya yazılı veya sözlü olarak hazırlanan anayasalar devletlerin temel değerlerini koruyucu bir görev yapmaktadırlar.

3.5. "Hukukun Üstünlüğü" ve Kişisel Olmayan İktidarın Uygulanması

Anayasal olduğunu iddia eden bir devlette olması gereken en önemli özelliklerden birisi kişisel olmayan iktidardır. Anayasalar siyasi düzenin kişilerin yönetimi değil, hukukun üstünlüğü anlamına gelmesi fikridir. Siyaset kuramındaki, iyi yönetim belirli kişilerin öznel ve keyfi iradesi ile değil, genel ve kamusal yasaların nesnel belirlemesi ile yönetme düşüncesidir (Pierson, 2000: 41). Devleti yönetenlere verilen yetkiler ulus devletin özelliklerinde belirtilen anayasallık ilkesine göre belirli kriter ve sürelerle belirlenerek hukukun üstünlüğü ve kişisel olmayan iktidarın uygulanabilmesi için sınırlandırılmakta ve de belirtilmektedir. Kendilerini demokratik olarak tanımlayan ülkelerde, iktidar yetkilerini aştığında ya da anayasal kurallara uymadığında hukuk erki otomatik olarak devreye girmektedir.

3.6. Kamu Bürokrasisi

Bürokrasi kuramının önceliği Weber'e göre modern ulus devletlerin bürokratik olmalarıdır. Pierson'ın (2000: 42) aktarımıyla, Weber'in tanımına göre kamu bürokrasisi aşağıdaki özellikleri ortaya koyabilir.

- Bürokratik irade, belirlenmiş kural ve prosedürlere göre, açıkça kurulmuş bir hiyerarşi içinde ve sınırları açıkça belirlenmiş görev sorumluluklarına uygun olarak yönetilir.
- Kamu hizmeti içinde istihdama erişim, özel sınavlara dayanır ve etkili işleyişi özel idari prosedürlerin bilgisine bağlıdır. Kamu hizmetinin gücünün önemli bir kısmı, uzmanlaşmış bilgiye ve "uzmanlığa" dayanır.

- Bürokratik yönetim, yazılı belgelerin ("dosyaların") bilgisine ve genel kuralların özel vakalara tarafsız uygulanmasına dayanır.
- Kamu hizmetlisi, kişisel yeteneğine göre değil, belirli bir kamu görevinin uygulayıcısı olarak davranır.

3.7. Otorite ve Meşruiyet

Devletlerin sadece zor gücüyle ayakta kalması mümkün değildir. Bunun yanında bir de insanlar tarafından kabul edilebilir olması; yani rıza unsurunu da beraberinde bulundurması şarttır. Peki hangi koşullar altında devletin yaptıkları geçerli eylemler sayılır? Devletler neden her yaptıklarını uluslarına meşru gösterme gereksinimi duyarlar? Bu sorular ve bu soruların türevleri tüm siyaset bilimciler tarafından yüzyıllardır tartışılmaktadır.

Meşruiyet yüzyıllarca dinsel otorite ya da yerleşik düzenlerin adet ve uygulamalarına dayanmıştır. Fakat özellikle Anderson'un (1995) belirttiği "matbaa kapitalizmi"nin ortaya çıkardığı etkiyle bu güç kırılmış, meşruiyet için daha seküler ve daha bilimsel veriler de aranmaya başlamıştır. Pierson'a (2000: 42) göre modern dönemde "devletler halkın iradesini temsil ettiği kadar (ama daha fazla değil) meşru olarak görülürler." Devletlerin meşru otoriteyi ellerinde tutma kapasitesinin gerekçeleri Held (1995) tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır.

Devletlerin talimatlarına itaat edebiliriz ve ya uyabiliriz çünkü:

- Başka seçenek yoktur (emirleri yerine getirmek ya da zor kullanımı),
- Asla düşünülmemiştir ve biz hep yapıldığı gibi yaparız (gelenek),
- Şu ya da bu şekilde olmasını dert etmeyiz (apati),
- Durumdan hoşlanmamıza rağmen, her şeyin farklı olabileceğini hayal edemeyiz ve omuzlarımızı silkip kader gibi görüneni kabul ederiz.(pragmatik teslimiyet),
- Var olandan hoşnut değilizdir ama ne var ki bir sonu güvencelemek üzere onlarla devam ederiz; rıza gösteririz, çünkü bu uzun vadede bizim yararımızdır. (araçsal kabul ya da koşullu mutabakat/rıza),
- Önümüzdeki koşullar da birey ya da bir topluluğun üyesi olarak bizim için bunun haklı, doğru, uygun olduğu sonucuna varırız.,

hakikaten yapmamız ya da yapmak zorunda olduğumuz şey budur. (normatif mutabakat),

- Bu, ideal koşullarda yapmaya mutabık kalacağımız şeydir. (ideal normatif mutabakat)

3.8. Yurttaşlık

Ulus-devletin olmazsa olmaz özelliklerinden biri de yurttaşlıktır. Belirli bir coğrafyada ortak değerleri paylaşan insan kümesinin/topluluğunun bir anlam ifade edebilmesi için insanların ortak bir kimlikle hareket etmeleri mutlak gereklidir. İnsanların bir bütünlük içinde diğerlerinin kaderine önem vermesi, ortak yararları kabullenmenin medeni bir toplumun gerekliliği ve de kamu hayatına atılabilmek için insanların kendilerini bir yurttaş olarak görmeleri gerekmektedir (Erdoğan, 2001: 236). Cebir gücünü elinde bulunduran da hükmeden de yurttaşlarının haklarını korumalı ve savunmalıdır. Hobsbawm'a (1995: 82) göre ise, yurttaşlık ulusun kolektif egemenliklerinin siyasi ifadesi olan bir devletle somutlaşan "yurttaşlar topluluğu"dur. Yurttaşlık kitlesel katılım ve tercih unsuru olarak, ulus olgusunda hiçbir zaman eksik olmayan kavramlardır.

Sarıbay'a (1999: 10) göre, devlet ile yurttaş arasındaki iletişim üç temele dayanır. Bunlar, haklar, özgürlükler ve nihayet yükümlülüklerdir. Fakat, yurttaş-devlet birlikteliğinde genelde vurgulanan yurttaşın yükümlülükleridir. Devletin görevlerinden veya yurttaşa karşı sorumluluğundan bahsedilmemektedir. Oysa demokratik bir yurttaşlık için, devletin yurttaşa karşı görevlerinin var olduğu ve bunların neler olduğunu öğretmek şarttır.

Hukuksal açıdan ise yurttaşlık (vatandaşlık) Nomer'e (2002: 3) göre, bir ferдин belirli bir devlete ait bulunduğunu ifade eden bir kavramdır. Bu özelliği ile yurttaşlık aynı zamanda bir devletin insanlarını diğerlerinden yani başka devletlere ait fertlerden veya hiçbir devlete ait olmayanlardan (vatansızlardan) ayırmaktadır. Vatandaşlığın temel prensiplerini ise üç temel hedef oluşturur. Bunlar;

1. Her ferдин vatandaşlığı olmalıdır;
2. Fert vatandaşlığından keyfi olarak mahrum edilmemelidir;
3. Vatandaşlık ferde "zorla" yükletilmemeli, vatandaşlığını da terke zorlamamalıdır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışmada bahsedildiği üzere ulus, devlet ve son olarak ulus-devletin gelişimi farklı bölge ve zaman dilimlerinde özellikle Batı toplumlarında olmak üzere belirli ilkelere uygun olarak gerçekleşmiştir. Zaman dilimindeki farklılıklar büyük ölçüde sömürgecilik anlayışından kaynaklanmış; az gelişmiş ülkeler ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından ulus-devlet olma yolunda ilerlemeye başlamışlardır.

Geçmişten günümüze yaşadığı süreçleri aktardığımız ulus-devletler 21. Yüzyıla gelindiğinde hala uluslar arası sistemin başat aktörlerinden biri olma konumunu sürdürmektedir. Ancak özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi uluslar arası kuruluşların hegomonik varlığı, yerel yönetimlerin giderek güçlendirilmesi ve merkezi otoritenin yetkilerinin bir kısmının yerel yönetimlere aktarılması, ulus-devletlerin parçası olan alt kimliklerin Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında yaşadıkları şoku üçüncü jenerasyonla birlikte üzerlerinden atarak bir üst kimliğe bağlılığa duydukları inancı üzerlerinden atmaları ve son olarak bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte küreselleşmenin karşı konulamaz gücü ulus-devletlerin karşısındaki en önemli sorunlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Son olarak Ulus-devlet yukarıda bahsettiğimiz sorunlarına rağmen en önemli özelliği olan vatandaşlarına güvenlik, hukuksal eşitlik ve adalet sağlamaya devam etmekte ve karşı konulamaz otoriter gücünü korumaya devam etmektedir. Ancak, bu durum küresel gelişmelere bağlı olarak her geçen gün zorlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali ve KÖKER, Levent (1997). **Tanrı Devletinden Kral Devlete**, İmge Kitabevi, Ankara.
- ANDERSON, Benedict, (1995). **Hayali Cemaatler**, Çev: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul.
- BARRY, Norman (2003). **Modern Siyaset Teorisi**, Çev. M. Erdoğan, Liberte Yayınları, Ankara.
- BRUBAKER, William Rogers (1990) **Citizenship and Nationhood in France and Germany**, Columbia University, Columbia
- CANBOLAT, İbrahim (1999). **Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika**, ALFA Yayınları, İstanbul.
- COŞKUN, İsmail (1997). **Modern Devletin Doğuşu**, Der Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN, Mustafa (2001). **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ERÖZDEN, Ozan (1997). **Ulus-Devlet**, Dost Yayınları, Ankara.
- GELLNER, Ernest (1992). **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çev. Özdoğan, G. ve Behar, B., İnsan Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (1994). **Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım** Çev: M. Ruhi Esengül, İsmail Öğretir, Birey Yayınları, İstanbul.
- GÖZE, Ayferi (2000). **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul.
- GUIBERNAU, Montserrat, (1997). **Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, Çev. Domaniç, N.N., Sarmal Yayınevi , İstanbul.
- HAY, Colin, LISTER, Michael, MARSH, David (eds) (2006). **The State: Theories and Issues**, Palgrave, Macmillan.
- HELD, David (1995). **Democracy and the Global Order from the Modern State to Cosmopolitan Governance**, Stanford University Press, California.
- HOBBS, Thomas (2001). **Leviathan**, Çev: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HOBSBAWM, Eric (1995). **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik/Program**, Mit, Gerçeklik, Çev. Akınhay O., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- NOMER, Engin (2002). **Vatandaşlık Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZTEKİN, Ali (2003). **Siyaset Bilimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- PIERSON, Christopher (2000). **Modern Devlet**, Çev: D. Hattatoğlu, Çivi Yazıları, İstanbul.
- POGGI, Gianfranco (2002). **Modern Devletin Gelişimi**, Çev. Şule Kut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- SAĞ, Vahap ve ASLAN, Mehmet (2001). **Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet**, M., Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- SARIBAY, Ali Yaşar (1999). **Politikbilim**, ALFA Yayınları, Bursa.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2000). **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, ALFA Yayınları, İstanbul.
- SMITH, Anthony (2002). **Ulusların Etnik Kökeni**, Çev: S. Bayramoğlu, Dost Yayınevi, Ankara.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (Der) (2000). **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul.
- STEINBERGER, Peter (2004). **The Idea of The State**, Cambridge Press, Newyork.
- ŞAYLAN, Gencay (1995). **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara.
- TEZİÇ, Erdoğan (2003). **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul.
- WEBER, Max (2000). **Sosyoloji Yazıları**, Çev. Taha Parla, İletişim, İstanbul.
- WICKER, Hans Rudolf (2004). **Kapitalizm, Devlet ve Milliyetçilik Arasındaki İç Etkileşimler**, içinde SAĞIR, Meral, AKILLI, Serkan **Siyaset Sosyolojisi Yazıları**, Siyasal Kitabevi, Ankara.